

EURO & TALOUS

SUOMEN PANKIN AJANKOHTAISIA ARTIKKELEITA TALOUDESTA

Sisältö

Suomen vaihtotaseen vahvistuminen jää väliaikaiseksi	3
--	---

ANALYYSI

Suomen vaihtotaseen vahvistuminen jää väliaikaiseksi

Tänään – Analyysi – Suomen talous

Jarkko Kivistö
Vanhempi ekonomisti

Annika Lindblad
Ekonomisti

Taina Sinivuori
Ekonomisti

Suomen vaihtotase kääntyi ylijäämäiseksi vuonna 2020 oltuaan alijäämäinen jo lähes vuosikymmenen ajan. Vaihtotaseen ylijäämää ovat kuitenkin kasvattaneet pääosin tekijät, joiden vaikutus jäänee tilapäiseksi.

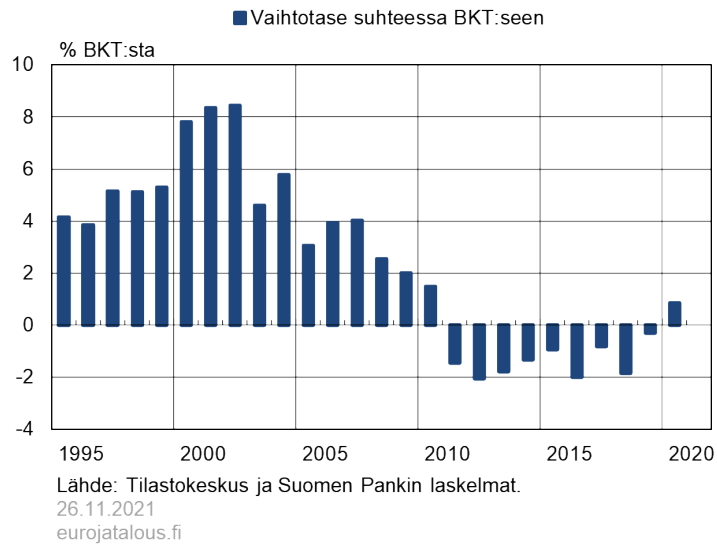
Tässä artikkelissa esitetyt mielipiteet ovat kirjoittajien omia eivätkä välttämättä edusta Suomen Pankin näkemystä.

Vaihtotase kääntyi ylijäämäiseksi

Suomen vaihtotase oli ylijäämäinen vuonna 2020 useita vuosia kestäneiden alijäämien jälkeen (kuvio 1). Alijäämää ylläpiti 2010-luvulla aiempaa pienempi kauppataaseen ylijäämä ja palvelutaseen alijäämä (kuvio 2). Viimeaikaiset ylijäämät liittyvät puolestaan osinkomaksut sisältävän ensitulon tilin vahvistumiseen ja kauppataaseen ylijäämän kasvuun.

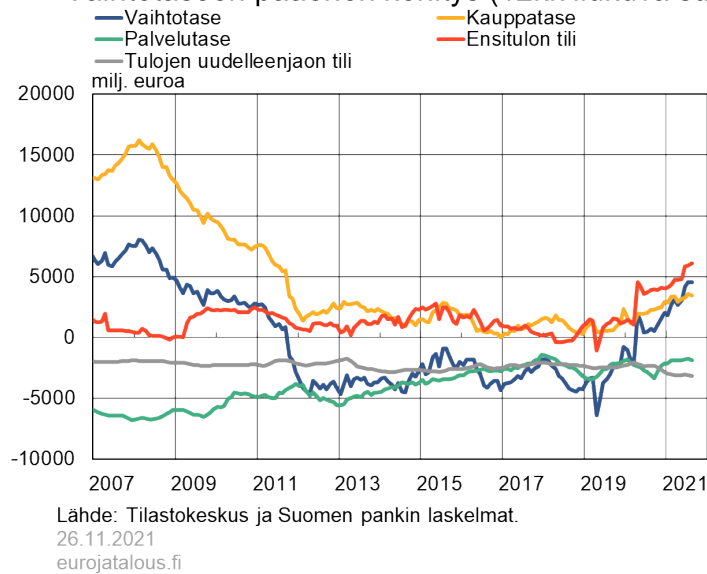
Kuvio 1.

Suomen vaihtotase vuosina 1995-2020

Kuvio 2.

Vaihtotaseen pääerien kehitys (12kk liukuva summa)

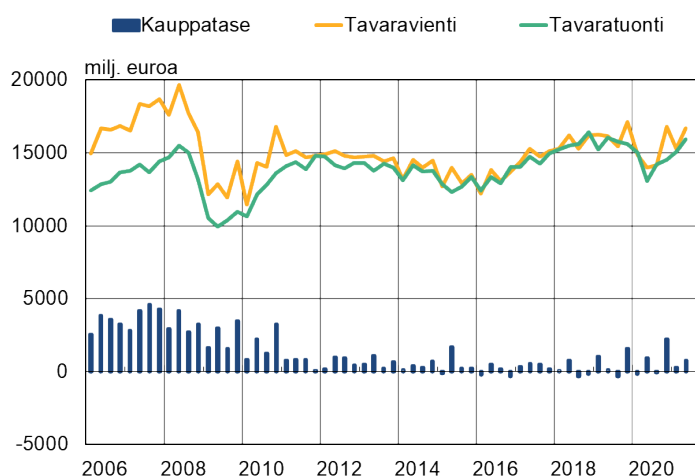

Tavarakaupassa ylijäämä kasvoi

Tavaroiden vienti ja tuonti vähenivät vuonna 2020 (kuvio 3). Tavarakaupan supistuminen oli kuitenkin selvästi maltillisempaa kuin finanssikriisin aikana. Maailmantalouden elyessä myös toipuminen on ollut nopeaa, ja sekä vienti että tuonti yltävätkin jo pandemiaa edeltäneiden tasojen tuntumaan. Viennin tuontia hieman vahvempi kehitys on kasvattanut kauppataseen ylijäämää.

Kuvio 3.

Kauppataseen ylijäämä on vahvistunut

Lähde: Tilastokeskus.

26.11.2021

eurojalous.fi

Kauppataseen ylijäämän kasvun taustalta löytyy erityisesti tuonnin selvä väheneminen Venäjältä vuonna 2020 (kuvio 4). Venäjän tavaratuonnin pienentyminen kattaa lähes puolet koko tavaratuonnin vähenemisestä vuodesta 2019 vuoteen 2020. Tuotekohtaista erittelyä tavarakaupasta ei maksutaseesta ole saatavilla, mutta Tullin tilastojen tarkempi tarkastelu paljastaa, että heikon tavaratuonnin kehityksen taustalla Venäjältä löytyy raakaöljyn tuonnin arvon selvä pieneminen. Vuonna 2020 siihen vaikuttivat sekä öljyn hinnan lasku että raakaöljyn tuontimäärien väheneminen.

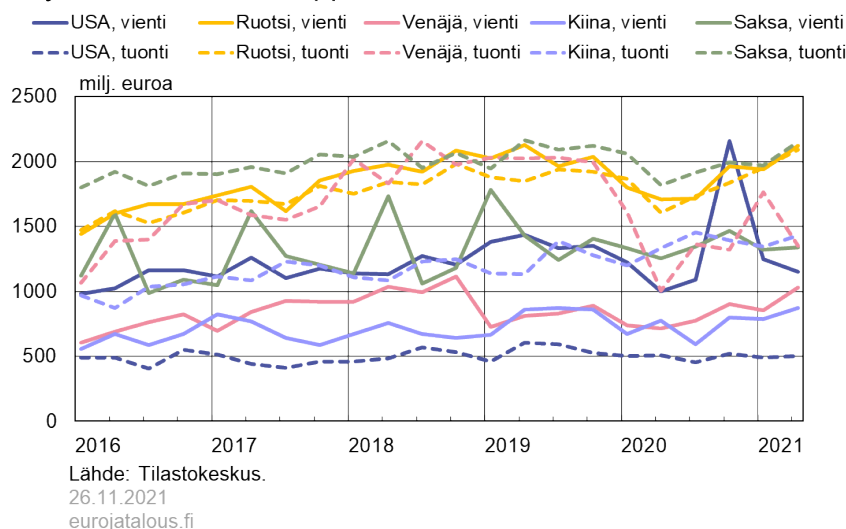
Öljyn hinta on sittemmin palautunut pandemiaa edeltäneille ja niitä korkeammillekin tasoille vuonna 2021, mutta raakaöljyn tuontimäärät vähenivät edelleen vuoden 2021 ensimmäisellä puoliskolla. Raakaöljyn tuonnin palautumiseen vaikuttanevat pandemian helpottuminen ja esimerkiksi Nesteen Porvoon jalostamon pidemmän huoltoseisokin päättyminen. Alustavien kolmannen neljänneksen tietojen perusteella tuonti Venäjältä onkin palautunut lähes kahden vuoden takaisille tasoilleen.

Erityisesti pidemmällä aikavälillä raakaöljyn tuontimääriin vaikuttavat kuitenkin myös ilmastonmuutoksen torjuntatoimet ja uusiutuvien energialähteiden käyttö esimerkiksi polttoainetuotannossa. Näiden lisääntyminen vähentäisi raakaöljyn tuontia ja vahvistaisi Suomen kauppataseen ylijäämää pysyvästi olettaen, että uusiutuvien energialähteiden raaka-aineita ei tuotaisi Suomeen samassa mittakaavassa kuin raakaöljyä.

Kauppataseen ylijäämän viimeaikaiseen kasvuun ovat vaikuttaneet myös suuret alustoimitukset, vuoden 2019 lopulla Italiaan (Kuvio 3) ja vuoden 2020 lopulla Yhdysvaltoihin (Kuvio 4). Suuremmat alustoimitukset muodostavat noin 10–20 % kokonaisviennistä, joten nämä heijastuvat myös kauppataseen kehitykseen. Aiemmat hieman pienemmät alustoimitukset Saksaan näkyvät myös piikkeinä viennissä (Kuvio 4). Alustoimitusten arvioidaan tilauskirjojen perusteella vahvistavan kauppatasetta säännöllisesti lähivuosina. Kauppataseen alijäämä Kiinan kanssa kasvoi hieman vuonna 2020, kun tuonti Kiinasta jatkoi kasvussa mutta vienti kehittyi maltillisemmin (Kuvio 4).

Kuvio 4.

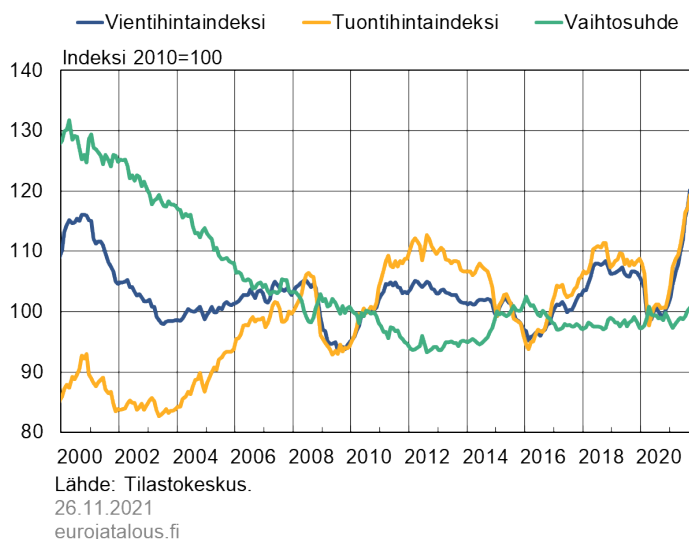
Koronapandemia ei pääosin näytä jättäneen pysyviä jälkiä ulkomaankauppaan

Vienti- ja tuontihinnat ovat vuoden 2021 aikana nousseet poikkeuksellisen korkealle ja samalla myös vaihtosuhte on hieman vahvistunut (Kuvio 5). Vientihintojen korkeampi taso vaikuttaa erityisesti kauppataaseen ylijäämän kasvuun kuluvana vuonna. Vientihinnat olivat syyskuussa 20,9 prosenttia ja tuontihinnat 18,6 prosenttia korkeammalla tasolla vuodentakaiseen verrattuna. Erityisen reipasta vientihintojen nousu on ollut puuteollisuudessa (nousua 68,4 % vuodentakaisesta), metallien jalostuksessa (+47,5 %) sekä kemikaaleissa ja kemiallisissa tuotteissa (+23,2 %). Tuontihinnoista kallistuivat erityisesti energiatuotteet (+89,1 %), metallituotteiden jalostus (+42,7 %) ja kemikaalit ja kemialliset tuotteet (+25,4 %).

Kuvio 5.

Vienti- ja tuontihinnat ovat vuonna 2021 kohonneet poikkeuksellisen korkealle

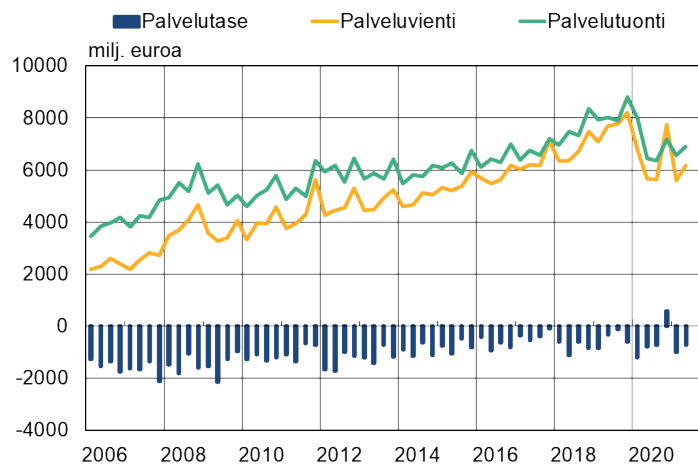
Palvelutaseen alijäämä on pysynyt pandemiassa ennallaan

Suomen palvelutase on ollut alijäämäinen vertailukelpoisen tilastoinnin alkamisesta, vuodesta 2006 lähtien (Kuvio 6). Palvelutaseen alijäämä supistui kuitenkin trendinomaisesti vuoteen 2018 asti, minkä jälkeen supistuminen on pysähtynyt. Supistumisen taustalla oli palveluviennin palvelutuontia nopeampi kasvu. Palveluviennin kasvu on puolestaan johtunut erityisesti televiestintä-, tietojenkäsittely- ja tietopalveluiden (TTT-palveluiden) viennin kasvusta. TTT-palveluiden viennistä noin 96 prosenttia tulee tietojenkäsittelypalveluista, joihin kuuluvat mm. laitteistojen ja ohjelmistojen konsultointi- ja toteutuspalvelut sekä tietokonepelit ja -ohjelmat.

Pandemian vaikutus kohdistui erityisen voimakkaasti palvelualoihin. Vuonna 2020 Suomen palveluvienti supistui 16,1 prosenttia ja palvelutuonti 14,5 prosenttia edellisvuoteen verrattuna. Palveluviennin ja -tuonnin supistuttua suhteellisesti saman verran Suomen rakenteellisesti alijäämäisessä palvelutaseessa ei kokonaisuudessaan tapahtunut merkittäviä muutoksia. Suomen palveluvienti ja -tuonti ovat edelleen vuoden 2021 toisella neljänneksellä huomattavasti pandemiaa edeltäneitä tasojaan alempana. Palvelukaupan toipuminen on ollut selvästi hitaampaa kuin tavara-kaupan.

Kuvio 6.

Palvelukauppa supistui huomattavasti vuoden 2020 toisella neljänneksellä

Lähde: Tilastokeskus.

26.11.2021

eurojalous.fi

Vuoden 2020 viimeisellä neljänneksellä havaittu palveluviennin piikki, joka nosti palvelutaseen hetkellisesti ylijäämäiseksi, oli seurausta tietojenkäsittelypalveluiden viennin tilapäisestä kasvusta Yhdysvaltoihin. Palvelutuonnin piikki samalla neljänneksellä jakautui tasaisemmin eri palveluerien välille.

Palvelutaseen alieristä suurimmat pandemian aiheuttamat muutokset havaittiin matkailu- ja kuljetuspalveluissa. Matkailupalvelut sisältävät matkailijan hankkimat palvelut matkoillaan toiseen maahan, kun vastaavasti kuljetuspalvelut käsittävät rahdin ja matkailijoiden kansainväliset kuljetukset. Matkailu- ja kuljetuspalveluiden supistumisen taustalla olivat pääosin pandemiasta johtuvat matkustusrajoitukset sekä matkustamiseen liittyvä epävarmuus. Yhdessä erät supistivat

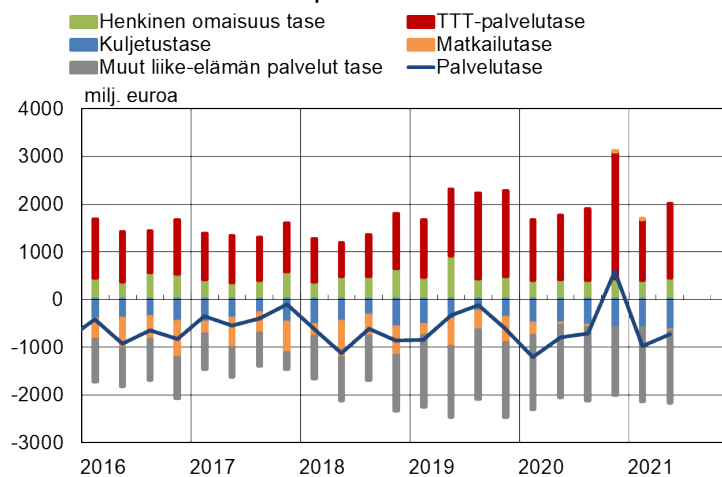
13,6 prosenttia palveluviennin arvosta.

Huomionarvoista on, että vuonna 2020 palvelutaseen alijäämän kasvua hidasti TTT-palveluiden viennin kasvu 8,1 prosentilla edellisvuodesta. Ilman TTT-palveluissa tapahtunutta kasvua palveluviennin arvo olisi pudonnut 2,7 prosenttiyksikköä alemmas. TTT-palveluita lukuun ottamatta kaikkien palveluerien viennissä havaittiin laskua vuonna 2020 edellisvuoteen verrattuna.

Matkailutaseen alaierien tarkastelussa käy ilmi, että yksityismatkailu Suomesta ulkomaille (matkailutuonti) on tavallisesti suurempaa kuin matkailu ulkomailta Suomeen (matkailuvienti). Matkailupalveluiden tase on siten rakenteellisesti alijäämäinen. Pandemian aiheuttamien matkustusrajoitusten seurauksena liike- ja yksityismatkailu lähes pysähtyivät, mikä luonnollisesti tasapainotti matkailupalveluiden taseen (Kuvio 7).

Kuvio 7.

Matkailupalveluiden tase supistui pandemian vaikutuksesta tasapainoon

Lähde: Tilastokeskus.
26.11.2021
eurojalous.fi

Kuljetuspalvelut jakautuvat rahtiin, matkustajakuljetukseen ja muuhun kuljetukseen. Suomen kuljetuspalveluiden viennistä matkustajakuljetus kattaa miltei puolet. Vaikka kuljetuspalveluiden tase on kokonaisuudessaan rakenteellisesti alijäämäinen, matkustajakuljetuksen tase on ylijäämäinen. Pandemian aikana matkustajakuljetuksen taseen ylijäämä on kuitenkin supistunut tasapainoon, mikä on kasvattanut kuljetuspalveluiden taseen alijäämää entisestään.

Pandemia-aika heijastunut ensitulon tilin eriin

Ensitulosta suurin osa on sijoitustuloja, joita muodostuu suorista sijoituksista, arvopaperisijoituksista ja muista sijoituksista. Ensitulon tili sisältää myös mm. palkansaajakorvaukset.

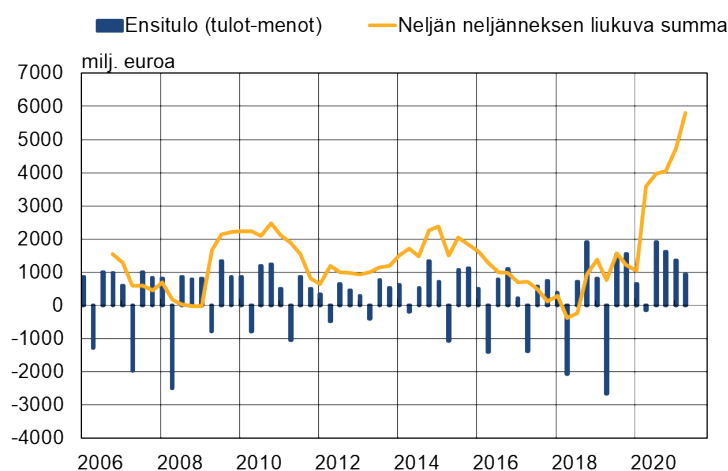
Sijoitustulojen virrassa on voimakasta kausivaihtelua. Tyypillisesti osingot maksetaan vuoden 2. neljänneksen aikana, jolloin osinkomenot ulkomaille kääntävät Suomen ensitulon tilin yleensä

alijäämäiseksi. Muina neljänneksinä sekä vuositasolla tili on ollut yleensä ylijäämäinen. 2. neljänneksen alijäämä on vaihdellut viime vuosina yhden ja kahden miljardin välillä, joten yleensä se painaa koko vaihtotaseen alijäämäiseksi kyseisillä neljänneksillä.

Ensitulon tili on nettomääräisenä (tulot–menot) ollut vuositasolla pääsääntöisesti positiivinen, ja ylijäämä on vaihdellut vajaan yhden ja runsaan kahden miljardin euron välillä (Kuvio 8). Ensitulon tilin ylijäämä vahvistui sekä vuonna 2019, että erityisesti vuonna 2020, yli 4 miljardiin euroon. Vuonna 2020 sekä tulot Suomeen että menot Suomesta vähentyivät, mutta menojen supistuminen oli lähes kolminkertainen tuloihin nähden. Vuoden 2021 toisella neljänneksellä ensitulon tilin ylijäämä vuositasolle kumuloituna oli jo lähes 6 mrd. euroa. Poikkeuksellisesti ensitulon tili oli ylijäämäinen myös vuoden 2021 toisella neljänneksellä.

Kuvio 8.

Ensitulon tili on ollut ylijäämäinen pitkään

Lähde: Tilastokeskus.
26.11.2021
eurojatalous.fi

Vuoden 2019 toisella neljänneksellä havaittu aiempaa suurempi alijäämä johtui poikkeuksellisen suurista osinkomaksuista vuoden 2019 huhtikuussa. Osinkovirran kasvuun vaikutti etenkin Nordean osingonmaksu. Nordea siirsi pääkonttorinsa Suomeen vuoden 2018 lopussa, joten vuonna 2019 maksetut osingot olivat siirron jälkeen ensimmäiset Suomen vaihtotaseeseen kirjatut Nordea-konsernin osingot. Vuonna 2020 Suomesta ulkomaille maksetut sijoitustulot vähenivät noin 4,4 mrd. euroa eli lähes 24 % edellisvuodesta. Suomessa toimivien yritysten liikevoitto supistui Tilastokeskuksen mukaan yhteensä 9,6 % vuonna 2019 ja edelleen 9,2 % vuonna 2020.

Ensitulon tilin ylijäämän poikkeuksellisen vahva kasvu viimeisen runsaan vuoden aikana johtuu todennäköisesti myös Nordean osinkopolitiikasta. Nordea noudatti EKP:n suositusta rajoittaa osingonmaksua pandemian aikana keväällä 2020 ja 2021. Suositus päättyi syyskuun 2021 lopussa, jonka jälkeen Nordean hallitus päätti osingonjaosta lokakuussa 2021. Kokonaisuudessaan osinkoja maksettiin lokakuussa noin 2,9 mrd. euroa, josta runsas kolmasosa ulkomaille. Siten ensitulon tili kääntyy hyvin todennäköisesti alijäämäiseksi vuoden 2021 viimeisellä neljänneksellä, ja vuositasolla ylijäämä supistunee lähemmäs aiempia tasojaan.

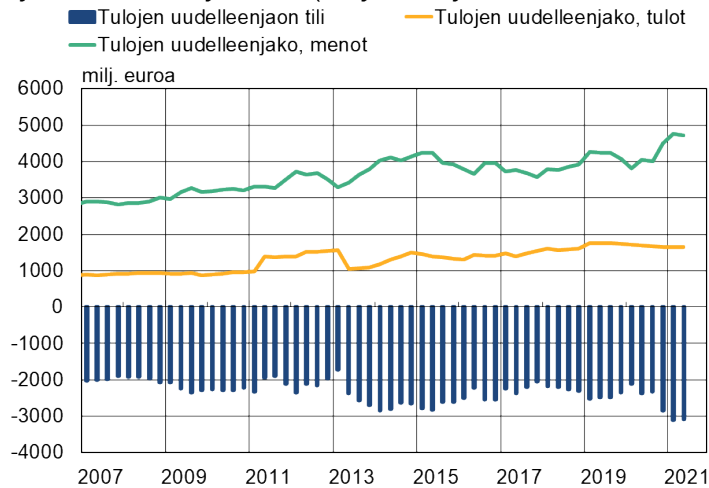
Tulojen uudelleenjaon tilin alijäämä on kasvanut

Tulojen uudelleenjaon tili on vaihtotaseen eristä selvästi pienin. Tilissä esitetään ulkomaisten ja kotimaisten yksiköiden väliset tulonsiirrot, joihin sisältyvät tulo-, varallisuus- ym. juoksevat verot, sosiaaliturvamaksut, sosiaalietuudet, tulonsiirrot kansainväliseen yhteistyöhön sekä kotimaisten ja ulkomaisten kotitalouksien väliset henkilökohtaiset tulonsiirrot.

Tulojen uudelleenjaon tili on rakenteellisesti alijäämäinen eli Suomesta ulkomaille suuntautuvat tulonsiirrot ovat suuremmat kuin ulkomailta Suomeen saapuvat tulonsiirrot. Pandemian aikana tulojen uudelleenjaon tilin alijäämä on kasvanut pääasiassa kansainväliseen yhteistyöhön suunnattujen menojen kasvun vuoksi (Kuvio 9). Valtion talousarviossa vuodelle 2021 maksut EU:lle kasvoivat vajaalla 400 miljoonalla eurolla aiempaan noin 2 miljardin euron tasoon nähden EU:n rahoituskehyskauden vaihduttua. EU:n jäsenmaksut sisältyvät kansainvälisen yhteistyön menoihin. Suomen jäsenmaksut EU:lle nousivat pysyvästi johtuen mm. Britannian EU-erosta ja siten tulojen uudelleenjaon tilin alijäämä jäänee pysyvästi suuremmalle tasolle.

Kuvio 9.

Tulojen uudelleenjaon tili (neljän neljänneksen liukuva summa)

Lähde: Tilastokeskus ja Suomen Pankin laskelmat.
26.11.2021
eurojatalous.fi

Vaihtotaseen on syytä odottaa heikkenevän pandemian väistyessä

Kaiken kaikkiaan vaihtotaseen ylijäämän taustalla vaikuttaa useita tilapäisiä ja osin pandemiasta johtuvia tekijöitä. Ensitulon tilin pääosin pandemia-ajasta johtuva poikkeuksellisen suuri ylijäämä on vaikuttanut merkittävältä osin vaihtotaseen ylijäämän kasvuun. Ensitulojen ylijäämä palautunee ensi vuoden aikana lähemmäs normaalia ja heikentänee siten vaihtotasetta. Tavarakaupassa tapahtunut heilahtelu on ollut varsin tavanomaista tai seurausta väliaikaisista tekijöistä, eikä palvelukaupassa ole vielä merkkejä suunnasta kohti tasapainoa.

Kauppataaseen ylijäämän kasvun taustalta löytyy useampia tekijöitä kuten raakaöljyn tuonnin väheneminen, pari suurta alustoimitusta sekä vientihintojen voimakas nousu. Lyhyellä aikavälillä raakaöljyn tuonnin voi odottaa toipuvan, vaikka pitkällä aikavälillä tuontimääriä voi vähentää

siirtymä fossiilisista uusiutuviin polttoaineisiin. Alustoimitusten arvioidaan tilauskirjojen perusteella vahvistavan kauppasetta säännöllisesti lähivuosina. Kokonaisuutena tavarakauppa on toipunut koronapandemiasta.

Palvelutaseen alijäämässä ei kokonaisuudessaan tapahtunut merkittäviä muutoksia pandemian aikana, sillä sekä palveluvienti että -tuonti supistuivat suhteellisesti saman verran. Palveluviennin ja -tuonnin lasku oli seurausta matkustus- ja kuljetuspalveluiden voimakkaasta supistumisesta. Taustalla olivat symmetriset matkustusrajoitukset, jotka tulivat yhtäaikaaisesti voimaan koko maailmassa. Vaikka matkustusrajoitukset on toistaiseksi purettu, matkustus- ja kuljetuspalveluiden elpyminen on käynnistynyt erittäin hitaasti. Matkustus- ja kuljetuspalveluiden taseessa havaittujen muutosten arvioidaan kuitenkin jäävän väliaikaisiksi pandemian väistyessä.

Avainsanat

kauppataase, koronapandemia, ulkomaankauppa, vaihtotase